

УСТУП. УСПАМІН ПРА ПЕРАКЛАДЧЫКА «ПАРСІВАЛЯ»

3. Пазыняк: — Напачатку адыйдзем трохі ад храналёгіі і пагаворым пра зьявы малавядомыя, але цікавыя для падзеяў літаратуры. Ці маглі б Вы расказаць пра *Леаніда Галяка*, які ў 1947-м годзе пераклаў „*Парсіваля*”.

А. Шукелойць: — Гэта мой прыяцель з часоў нямецкай акупацыі, мы разам жылі, займалі адзін дом, карысталіся адным сталом. Гэта значыць утрымоўвалі адну гаспадыню, якая нам варыла абед тады, калі мы дзень праводзілі на працы. Хто такі Галяк? Па паходжаньню іхная сям’я з Лідчыны. Бацька ягоны быў чыноўнікам, памойму, на пошце. І потым ён так і застаўся за польскіх часоў, працаваў ў Вільні на пошце.

У яго было двое дзяцей. Гэта Леанід Галяк і ягоная малодшая сястра, якая пасля выйшла замуж за нямецкага афіцэра і выехала, недзе жыве цяпер ў Амэрыцы, у паўдзённых штатах.

Галяк вучыўся ў беларускай гімназіі ў Вільні, хаця пасля (з увагі на тое, што беларуская гімназія ня мела дзяржаўных правоў) ён перайшоў у польскую гімназію Зыгмунта Аўгуста, яе закончыў і паступіў на ўнівэрсітэт на юрыдычны факультэт. Будучы на ўнівэрсітэце, ён належыў да *Беларускага Студэнцкага Саюзу*, але недзе, здаецца, у 1933-м годзе група студэнтаў Беларускага Студэнцкага Саюзу з такімі *Кастусём Глінскім* і *Яўгенам Бартульём* на чале вырашылі ўтварыць карпарацыю Скарыны. І вось Галяк быў разам з Глінскім. Карпарацыя Скарыны праіснавала нешта тры гады і была потым ўнівэрсітэтам „раз’вязаная”. Аб гэтай арганізацыі трэба б было гаварыць асобна.

Пры гэтай нагодзе хачу сказаць, што *Радаслаў Астроўскі* (гады дырэктар беларускай гімназіі) зрабіў такі крок у час працэсу Грамады, што яны пайшлі на супрацоўніцтва з палякамі. Але не дарма, ня так, як цяпер некаторыя там, на Беларусі, ідуць. За гэта палякі паабяцалі прымаць нашых юрыстых пасля сканчэння ўнівэрсітэту на дзяржаўныя працы, гэта значыць у суды, у

адміністрацыю, адвакатуру і гэтак далей. І вось, карыстаючы з гэтай магчымасці, група студэнтаў (чалавек, можа, з дваццаць, у аснаўным юрысты, каторыя канчалі ўнівэрсітэт) выйшлі з Беларускага Студэнцкага Саюзу (ці, можа, іх выкінулі, бо яны хацелі быць і там, і там) і ўтварылі гэтую арганізацыю Скарыны, якая была падтрыманая польскім урадам. На чале гэтай арганізацыі стаяў, як я ўжо казаў, Кастусь Глінскі. Ён потым быў суддзёй, трапіў, здаецца, у ссылку і з арміяй *Андэрс*, выехаў. Памёр у Англіі. У Англіі ён быў у нашай грамадзе.

Глінскі паходзіў з вельмі багатай гаспадарскай сям’і, па-мойму, з Браслаўшчыны. А Яўген Бартуль, гэта другая асоба, ён паэт, вельмі здольны быў чалавек, паходзіў з Латгалі (зь беларускіх Інфлянтаў), так, як наш *Франціш Бартуль*, нават ягоны, выдаць, нейкі далёкі сваяк.

Тады Галяк, скончыўшы ўнівэрсітэт, адбыў трохгадовую практыку ў судзе і мог бы быць прызначаны суддзёй, але ён хацеў быць адвакатам. І дзеля гэтага потым дамовіўся з адным з віленскіх адвакатаў. Трэба было ішчэ пару гадоў адбыць так званай адвакацкай аплікантуры. Так што Галяк — адзін з найбольш адукаваных нашых юрыстаў, якія былі ў час нямецкай акупацыі. Ён хацеў мець вольную прафэсію, і таму ішчэ трэба было йсці на аплікантуру да нейкага адваката, што ён і зрабіў.

У акупаваны немцамі Менск ён зьявіўся ў сувязі з тым, што Астроўскі ўзначаліў галоўную адміністрацыю Менскай акругі (наогул, Беларусі ў той час). Ягоныя людзі (гэтыя ягоныя знаёмыя, цэлы шэраг юрыстых) прыехалі ў Менск працаваць у сваіх прафэсіях.

У Менску Галяк быў суддзёй Акруговага суду. Вельмі высока цэнены як суддзя, і калі немцы думалі ўтварыць юрыдычны інстытут (бо ім патрэбныя былі юрысты для мыйсцовых судоў), то якраз Галяка ў 1944-м годзе прызначылі рэктарам інстытуту. У друку ўжо была абвестка

пра набор студэнтаў у гэты інстытут. Аднак Менск неўзабаве занялі расейцы.

Пасля гэтага Галяк выехаў (мы выехалі разам) на эміграцыю, толькі што я быў апынуўся ў амэрыканскай зоне, а ён у ангельскай, у беларускім лягеры Вагэнштэт.

У лягеры была беларуская гімназія. Ён там, магчыма, нешта выкладаў у гімназіі. Наагул, ён быў чалавек вельмі шырокага дыяпазону ведаў. Добра валодаў нямецкай мовай, у яго былі грунтоўныя веды ў фізіцы, у хіміі, у розных дзялянках, што ня вельмі звязаныя былі з юрыдычнай адукацыяй.

(рэспублікацыя)

Леў Гудалюк

З. Пазыняк: — Ці цікавіўся Галяк літаратурай?

А. Шукелойць: — Дакладна ня ведама. Перакладамі ў Вагэнштэце займаўся ў асноўным **В. Тумаш, Хв. Глязізвіч і Л. Галяк**. Перакладалі *Свіфта («Гулівера»)* і іншых пісьменьнікаў. У Л. Галяка была думка з Тумашам перакласці Біблію на беларускую мову. І яны нейкія часткі Бібліі пераклалі.

Прыехаўшы сюды, у Нью-Ёрк, яны гэтую задумку далей працягвалі. Навязалі кантакт з выдатным нашым баптысцкім дзеячом **Данілам Яськом**, таму што патрэбны быў для перакладу *Бібліі* нехта, хто б ведаў добра габрэйскую мову. І сярод баптыстых быў такі выдатны знаток усходніх моваў, гэта валыняк **Марцінкоўскі**. Ён быў прафэсарам ці дацэнтам Пецярбургскага ўнівэрсітэту. Марцінкоўскі згадзіўся быў узначаліць

пераклад Бібліі. Але ў гэтым часе доктар **Янка Станкевіч** звязаўся таксама з іншай групай баптыстых, і тыя яму дапамаглі. Адным словам, забралі ад Галяка і Тумаша гэтую справу і даручылі Янку Станкевічу. Такая вось была канкурэнцыя.

Што датычыць палітычнай арыентацыі, то Галяк належыў да Рады БНР ад самага пачатку.

З. Пазыняк: — Ці ведалі вы што пра пераклад „*Парсываля*“, які Галяк зрабіў у 1947-м годзе?

А. Шукелойць: — Я бачыў гэты пераклад „*Парсываля*“, і нават, здаецца, маю яго. Гэта ён зрабіў у Вагэнштэце. Там вельмі шмат што перакладалі, з нямецкай мовы і на нямецкую мову. Рознае. Група такая была, што добра ведалі мову. І Тумаш нямецкую мову добра ведаў. Ён перакладаў Багдановіча.

З. Пазыняк: — Галяк з Тумашам былі ў добрых адносінах?

А. Шукелойць: — У добрых адносінах. Мы прыехалі сюды ў Амэрыку, то якраз у Галяка затрымаўся: я, Тумаш і Адамовіч.

З. Пазыняк: — Што вы скажаце пра палітычныя погляды Галяка?

А. Шукелойць: — Палітычных поглядаў ён быў усё ж прыхільны. Не сацыялістычнага кірунку. У часы нямецкай акупацыі ён адпраў актывіўную ролю у аднаўленьні Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы, вельмі актывіўную. Юрыдычныя асновы — гэта ўсё ён рыхтаваў разам з яшчэ адным суддзём.

З. Пазыняк: — Ён па паходжаньні быў з каталікоў ці з праваслаўных?

А. Шукелойць: — Го-о, гэта вельмі цікава. Ён па паходжаньні быў праваслаўны. У сям’і ягонай былі і каталікі. Галякі паходзяць з шляхты. Гэта шляхта. Ён расказваў мне пра сваю бабуку (любіў расказваць часта), пра каталічку. Дзед быў праваслаўны, і хацеў наварнуць гэтую сваю жонку на праваслаўе. Яна не давалася. Урэшце захварэла. Хварэе гэтак, і прыехаў да яе сьвятар праваслаўны і такой царкоўна-славянскай мовай кажа: „Слушай, да ты бы отреклася б от этой католической ереси.“

А яна, кажа, толькі на ложку, як ляжала, задком да яго павярнулася — і ўсё, на гэтым скончылася.

Так што Галяк паходзіў з такой мяшанай сям'і, хаця сам лічыўся праваслаўным.

Памёр Галяк у Нью-Ёрку. Ягоная жонка йшчэ жыве.

3. Пазыняк: — Я знайшоў ягоны пераклад „Парсіваля” ў беларускай Кірыла-Тураўскай царкве ў Брукліне на Аплінтэк-эвэню. Дагтуль я ня ведаў нават пра існаванне такога перакладу. Мяне ўразіў сам факт, што палітык, здавалася б, далёкі ад літаратуры, пераклаў вялікі твор эўрапейскага пісьменства, які звязаны з кантэкстам эўрапейскай культуры. Праўда, Івонка Сурвіла* мне казалася, што былі сярод беларусаў потым закіды, асабліва што да мовы ягонага перакладу. І яно не без падставы. Цяпер я ўзяў на сябе грэх пры паўторным выданні крыху паправіць мову перакладчыка (інакш нельга было).

Але другое, што мяне ўразіла — гэта тое, што пераклад „Парсіваля”, фактычна, ніяк не адлюстравана ў беларускай культуры. Праца Леаніда Галяка правалілася, нібы ў баню. Нібы яе не было. (Хоць, як мне вядома, кніжкі раздавалі тады па беларускіх школах у Нямеччыне.)

Гэта найбольш мяне падштурхнула выдаць ягоны пераклад „Парсіваля” цяпер у „Беларускіх Ведамасцях”, каб, так бы мовячы, паправіць няшчасце гісторыі і ўвесці „Парсіваля” ва ўжытак беларускай літаратуры¹.

Наклад атрымаўся невялікі (дзесці каля паўтары тысячы асобнікаў) і амаль увесь ён „паехаў” на Беларусь. Пры гэтым, улічваючы цяперашні цяжкасць, стварэння для беларускай культуры, я разаслаў пераклад індывідуальна ста сямідзесці асобам творчай і навуковай эліты: беларускім пісьменьнікам, паэтам, літаратурным крытыкам, навукоўцам, журналістам, мастакам і г.д.

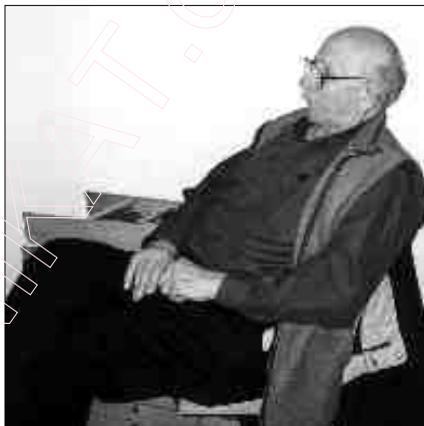
Я быў перакананы, што з-за савецкай цензуры, ад якой раней цярпела ўся наша культура, мала хто зь іх да гэтага мог прачытаць „Парсіваля” — твор рамантычны, сьветлы, аптымістычны і павучальны, у якім адлюстраваны сэнс духоўных шуканняў чалавека.

Мінуў год. Штіль. Поўная абсалютная

цішыня. Нідзе ні літары, ні слоўца, ні гуку. Гэта (ужо ў трэці раз) мяне ўразіла найбольш. Ня ведаю, ці туг адбіваецца цяперашні бядоўны стан беларускай літаратуры, ці стан беларускага духу, але факт ёсць факт: „Парсіваля” для беларусаў не існуе. І таму невясёлыя меркаванні прыходзяць у галаву.

Леанід Галяк быў, на маю думку, высокай беларускай асобай, ён меў узровень думання, калі ўзяўся за пераклад „Парсіваля” і ведаў, што павінен рабіць.

А. Шукелойць: — Безумоўна, гэта была постаць. У іншых умовах ён бы мог шмат больш зрабіць для Беларусі.

(Фота З. Пазыняка)

Антон Шукелойць

Пра Галяка яшчэ памятаю такі факт. Калі ён скончыў аплікантуру і стараўся пайсці ў суд, то акруговы суддзя ў Вільні, Крычынскі, з паходжаньня татарын, яму кажа, што ты, маўляў, зьмяні сваю нацыянальнасць. „Пішашся беларусам, ну хто цябе прыме, — кажа. — Вось мы ж татары, мусульмане, а лічымся паліякамі — і ўсюды на высокіх становішчах.”

Але Галяк не пайшоў на гэта.

3. Пазыняк: — Тыповая прыкмета акупацыі. Беларусы на сваёй зямлі не маглі займаць пасады.

А. Шукелойць: — Тады былі такія паняцці. Улада была не беларуская. ■

* Выданне перакладу Л. Галяка ў Ватэнштэце зрабіў Янка Сурвіла.